ભગવાન આચાર્યદેવ

શ્રી અર્હદ્બલિ અપરનામ શ્રી ગુપ્તિગુપ્ત

પૂર્વદેશમાં આવેલ પુણ્ડવર્ધનદેશના નિવાસી આચાર્યદેવ શ્રી અર્હદ્બલિ ઘણા મોટા સંઘનાયક (આચાર્ય) હતા. આચાર્ય ઈન્દ્રનન્દિકૃત 'શ્રુતાવતાર' નામના ગ્રંથમાં દર્શાવેલ ગુરુપરમ્પરામાં આચાર્યવર લોહાર્યનું નામ આવે છે. તેમની પરંપરામાં અંગજ્ઞાન તથા પૂર્વજ્ઞાનના એકદેશજ્ઞાતા એવા આચાર્ય વિનયદત્ત, શ્રીદત્ત, શિવદત્ત તથા અર્હદત્ત પછી આચાર્ય અર્હદ્બલિનું નામ આવે છે તેઓશ્રીનો નામોલ્લેખ આચાર્ય ગુપ્તિગુપ્તના નામે પણ આવે છે.

તેઓના સંઘનાયકત્વમાં પંચવર્ષીય યુગપ્રતિક્રમણ સમયે એક મોટું યતિ-સમ્મેલન થયું. આ સંમેલનમાં સો-સો યોજન સુધીના યતિઓ સામેલ થયા હતા. આ સંમેલન આન્ધ્રદેશમાં આવેલ [1]વેણાક નદીના તીરે આવેલ મહિમાનગરમાં યોજાયું હતું.

અંગજ્ઞાનનો વિચ્છેદ થયા પછી કોઈપણ આચાર્ય સંપૂર્ણ અંગના જ્ઞાતા રહ્યા નહોતા. જીવોના મહાભાગ્યવશે તેઓશ્રીની આચાર્યપરંપરામાં કેટલાક વર્ષો સુધી અંગો તથા પૂર્વોના એકદેશના જ્ઞાતાઓ હતા. પરંતુ દુષમકાળની સ્થિતિના કારણે આચાર્યોને સંઘ-સંચાલન માટે વિવિધ સંઘોની સ્થાપનાની જરૂરિયાત અનુભવાવા લાગી.

તે સમયે અર્હદ્બલિ આચાર્ય ઘણા મોટા સંઘનાયક હતા. તેઓશ્રીને પૂર્વદેશના પૂણ્ડવર્ધનના નિવાસી કહેવામાં આવ્યા છે. યતિઓમાં કાંઈક અંશે પક્ષપાતની ગંધને પામી જઈને તેઓશ્રીએ ગૌતમ ગણધરના સમયથી ચાલ્યા આવતા મૂળસંઘમાંથી નન્દિ[2], વીર, અપરાજિત, દેવ, પંચસ્તુપ, સેન, ભદ્ર, ગુણધર, ગુપ્ત, સિંહ, ચંદ્ર વગેરે જુદા જુદા નામોવાળા સંઘોની સ્થાપના કરી હતી. જેથી પરસ્પર ધર્મવાત્સલ્યભાવ વૃદ્ધિગંત થઈ શકે.

શ્રી ધરસેનાચાર્યદેવ જ્યારે ગિરનારની ચંદ્રગુફામાં બિરાજમાન હતા, ત્યારે તેઓશ્રીએ આ યતિસંમેલનમાં બે સમર્થ મુનિભગવંતોને મોકલવા માટે આચાર્યવર અર્હદ્બલિને સંદેશો મોકલ્યો હતો. તે સંદેશાને આધારે આચાર્યવરે તે સંમેલનમાં આવેલા

---

૧. વેણ્યા નામની નદી મહારાષ્ટ્ર પ્રાન્તના સતારા જિલ્લામાં છે અને આ જિલ્લામાં મહિમાનગઢ નામનું એક ગામ પણ હયાત છે. તે જ મહિમાનગરી હોવી જોઈએ. આનાથી અનુમાન થઈ શકે કે આ જ સતારા જિલ્લામાં મુનિઓનું સમ્મેલન થયું હતું. ૨. શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવ આ જ નંદિસંઘના હતા.

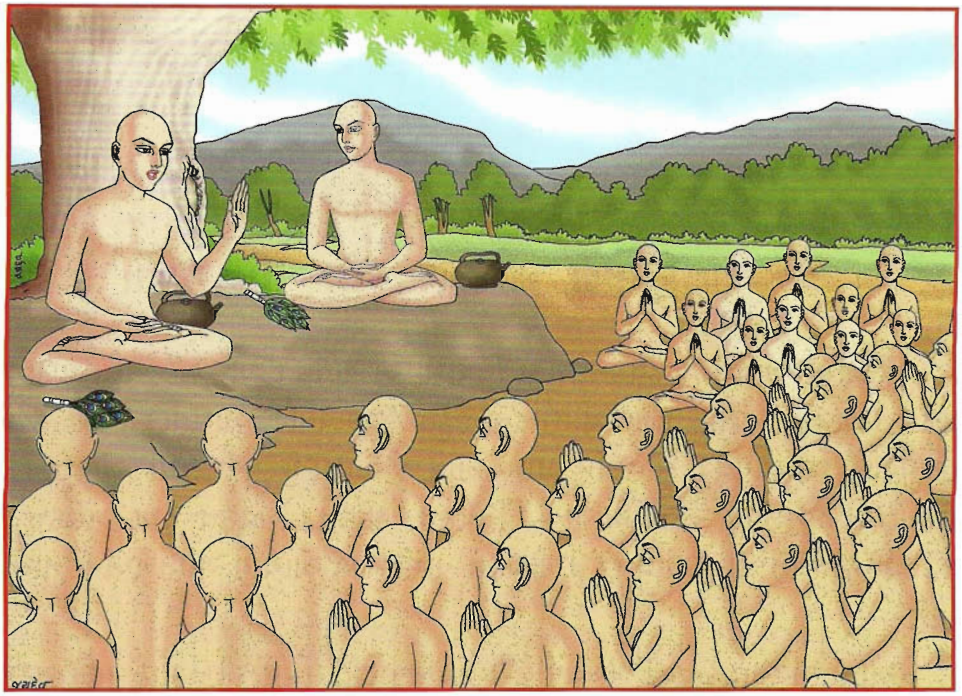

આચાર્ય અર્હદ્‌બલિના યુગપ્રતિક્રમણમાં સો યોજનોથી મુનિવરો પધાર્યા.

(આચાર્ય) પુષ્પદંત તથા (આચાર્ય) ભૂતબલિ મુનિરાજોને શ્રી ધરસેનાચાર્ય ભગવંત પાસે ગિરનાર પર્વત ઉપર તેમની સેવા માટે મોકલ્યા હતા.

શ્રવણબેલગોલાના એક શિલાલેખના આધારે એમ જાણવા મળે છે કે શ્રી પુષ્પદંત તથા શ્રી ભૂતબલિ મુનિવરોએ આચાર્ય અર્હદ્‌બલિ પાસે જ દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. તેથી આચાર્યશ્રી અર્હદ્‌બલિ પુષ્પદંત તથા ભૂતબલિ મુનિવરોના દીક્ષાગુરુ હતા.

તેમના સમય સુધી પ્રાયઃ લેખિત ગ્રંથરચના થતી નહોતી. પરંતુ માત્ર મૌખિકરૂપે જ અંગાદિકના જ્ઞાનનું પ્રદાન થતું હતું. ગ્રંથરચનાની શરૂઆત પ્રાયઃ તેઓશ્રી પછી પુષ્પદંત તથા ભૂતબલિ આચાર્યોથી જ, જ્ઞાનની ક્ષીણતાને કારણે, શરૂ થઈ તેથી આચાર્ય અર્હદ્‌બલિએ કોઈ ગ્રંથરચના કરી નથી. તેઓશ્રી અંગજ્ઞાનના એકદેશજ્ઞાતા હોવા છતાં પણ સંઘભેદ નિર્માતા હોવાના કારણે તેમનું નામ શ્રુતધરોની પરંપરામાં આવતું નથી. તોપણ શ્રુતાવતારમાં તેઓનું નામ ઘણી શ્રદ્ધાપૂર્વક લેવામાં આવ્યું છે.

વિદ્વાનોના મતાનુસાર તેમનો સમય વી.નિ. સંવત ૫૬૫-૫૯૩ (ઈ.સ. ૩૮-૬૬) માનવામાં આવે છે. તેમના સમયની આ અવધિમાં પ્રથમ ૧૦ વર્ષ મૂળ સંઘના છે અને બાકીના વર્ષ મૂળસંઘના વિચ્છેદ પછીના છે.

આચાર્યવર અર્હદ્‌બલિ ભગવંતને કોટિ કોટિ વંદન